

ÜNİTE ÖZETİ

OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

Devlet, Ordu, Toprak, Ekonomi, Eğitim ve Sanat • Teşkilat Konuları ve Sınav Notları

KPSS

YKS

MSÜ

TARİH VAKTİ

tarihvakti.com

Hazırlayan: Ramazan Yıldırım

Ekim 2026

DEVLET YÖNETİMİ VE MERKEZ TEŞKİLATI

HÜKÜMDARLIK VE VERASET

- **Osman Bey-I. Murat:** Ülke hanedanının ortak malı sayıldı.
- **I. Murat:** Ülke padişah ve oğullarının malı kabul edildi.
- **Fatih:** Kanunname-i Âl-i Osman ile kardeş katline yasal dayanak verildi; merkezî otorite güçlendi.
- **I. Ahmet: Ekber ve Erşed** sistemi (hanedanının en yaşlı ve olgun üyesi tahta geçer); şehzadelerin sancağa çıkması bitti, **kafes usulü** başladı.

DİVAN-I HÜMAYUN

Üye	Görevi
Padişah	Fatih'e kadar divana başkanlık etti
Sadrazam (Vezir-i Azam)	Padişahın mutlak vekili; Fatih'ten sonra divana başkanlık etti
Kubbe vezirleri	Sadrazama yardımcı
Kazasker	Adalet ve eğitim işleri; kadı ve müderris atamaları
Defterdar	Maliye; bütçe ve gelir-gider
Nişancı	Fermanlara tuğra çekme, tapu-tahrir kayıtları
Kaptan-ı Derya	Donanma (Kanuni döneminden itibaren divanda)
Şeyhülislam	Divanın asıl üyesi değil; fetva verirdi

SARAY

Birun (dış hizmetler), **Enderun** (devlet adamı yetiştiren saray okulu) ve **Harem** (padişahın ailesi).

TAŞRA TEŞKİLATI VE HUKUK

İDARİ BİRİMLER

Eyalet (beylerbeyi) › **Sancak** (sancakbeyi) › **Kaza** (kadı) › **Köy** (kethüda). Kadılar hem yargı hem belediye işlerine bakardı.

Eyalet türü	Özellik
Yıllıksız (merkeze bağlı)	Tımar sistemi uygulanırdı; Anadolu ve Rumeli
Yıllıklı (salyaneli)	Tımar uygulanmazdı; vergiler toplanıp bir kısmı her yıl merkeze gönderilirdi (Mısır, Bağdat, Habeş, Cezayir, Trablusgarp, Tunus)
Özel yönetimli	Kırım Hanlığı, Hicaz (Mekke Şerifliği), Eflak, Boğdan, Erdel gibi bağlı yönetimler

HUKUK

- **Şer'î hukuk:** İslam hukukuna (Kur'an, sünnet, icma, kıyas) dayanır.
- **Örfî hukuk:** Padişahın koyduğu kurallar; **kanunnameler** (Fatih ve Kanuni dönemleri öne çıkar). Şer'î hukuka aykırı olamazdı.
- **Millet sistemi:** Gayrimüslimler kendi dinî liderlerine bağlı cemaatler hâlinde yaşadı; inanç ve eğitimde serbest bırakıldı.

Sınav notu: Osmanlı'da hoşgörü ve adalet anlayışı **istimalet politikası** ile birlikte fethedilen yerlerin kolayca benimsenmesini sağladı.

ORDU VE TOPRAK YÖNETİMİ

ORDU

Bölüm	Özellik
Kapıkulu askerleri	Merkezde, maaşlı (ulufe); devşirme sistemiyle yetiştirildi. Yeniçeri (piyade), Kapıkulu Sipahisi (süvari), Cebeci, Topçu, Top Arabacı, Lağımçı, Humbaracı
Eyalet askerleri	En kalabalık bölüm tımarlı sipahiler ; maaş yerine dirlik gelirleri
Donanma	Kaptan-ı Derya yönetiminde; Barbaros Hayreddin Paşa ile Preveze (1538)
Yardımcı kuvvetler	Akıncılar, Kırım Tatar kuvvetleri

TOPRAK YÖNETİMİ

- Mîrî topraklar:** Mülkiyeti devlete ait. Gelirine göre **has** (100.000 akçe ve üzeri), **zeamet** (20.000–100.000) ve **tımar** (3.000–20.000) olarak dağıtıldı.
- Mülk topraklar:** Özel mülkiyet; uşri (Müslüman) ve haraci (gayrimüslim) olarak vergilendirildi.
- Vakıf toprakları:** Gelirleri hayır işlerine ayrıldı.

Sınav notu: Tımar sistemi; hazineden para çıkmadan asker beslemeyi, toprağın boş kalmamasını, üretimin sürmesini ve taşrada güvenliği sağladı. Toprağı sebepsiz üç yıl boş bırakan köylüden **çiftbozan** vergisi alınırdı.

EKONOMİ VE TİCARET

- **Tarım** ekonominin temeliydi. Şehirlerde üretim **ahilik** ve daha sonra **lonca** teşkilatıyla düzenlendi; fiyatları devlet belirlerdi (**narh**).
- **Vergiler:** öşür (ürünün onda biri), cizye (gayrimüslim erkeklerden), haraç (gayrimüslim toprağı), ağnam (küçükbaş hayvan), avarız (olağanüstü durum).
- **Ticaret:** İpek Yolu (Tebriiz–Bursa) ve Baharat Yolu (Basra–Halep, Kahire) Osmanlı topraklarından geçiyordu. Coğrafi keşiflerden sonra bu yollar önemini yitirdi.
- **Maliye uygulamaları:** İltizam, malikane (1695), esham (1775), ilk kâğıt para **kaime** (1840), ilk dış borç (1854), Duyun-ı Umumiye (1881).

EĞİTİM VE BİLİM

EĞİTİM KURUMLARI

- **Sıbyan mektepleri** (ilköğretim), **medreseler** (Orhan Bey döneminde İznik'te ilk medrese; Fatih'in Sahn-ı Seman, Kanuni'nin Süleymaniye medreseleri) ve **Enderun**.
- Batılı tarzda okullar: Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun (1773), Mühendishane-i Berrî-i Hümayun (1795), Mekteb-i Tıbbiye (1827), Mekteb-i Harbiye (1834), Darülfünun.

BİLİM İNSANLARI VE SEYYAHLAR

İsim	Katkısı
Ali Kuşçu	Astronomi ve matematik; Ayasofya Medresesi
Takiyüddin	İstanbul Rasathanesi (1577)
Piri Reis	Dünya haritası (1513), Kitab-ı Bahriye
Seydi Ali Reis	Mir'atü'l-Memalik (seyahatname), Muhit
Matrakçı Nasuh	Minyatörlü şehir tasvirleri, matematik
Kâtip Çelebi	Cihannüma, Keşfü'z-Zünun
Evliya Çelebi	Seyahatname (10 cilt)
İbrahim Müteferrika	İlk Türk matbaası (1727)

MİMARİ, SANAT VE EDEBİYAT

- **Mimar Sinan:** Şehzade Camii (çıraklık), Süleymaniye Camii (kalfalık), Edirne **Selimiye Camii** (ustalık eseri). Vişegrad'daki Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü de onun eseridir.
- **Diğer yapılar:** Bursa Ulu Camii, Edirne Üç Şerefeli Camii, Topkapı Sarayı, Mostar Köprüsü (1566).
- **Süsleme sanatları:** Minyatür (Nakkaş Osman, Levnî), hat, tezhip, ebru, çini (İznik çinileri).
- **Edebiyat:** Divan (Fuzûlî, Bâkî, Nedim), halk (Karacaoğlan, Köroğlu) ve tekke edebiyatı (Yunus Emre etkisi). Tanzimat'la Batı tarzı edebiyat başladı (Şinasi).
- **Spor:** Güreş (Kırkpınar), cirit, okçuluk (Okmeydanı).

KRONOLOJİ

Tarih	Gelişme
1331	İznik'te ilk Osmanlı medresesi
1362-1389	I. Murat: Divan teşkilatının gelişmesi, devşirme ve Yeniçeri Ocağı'nın temeli
1399	Bursa Ulu Camii
1451-1481	Fatih: Kanunname-i Âl-i Osman, Sahn-ı Seman medreseleri, Topkapı Sarayı
1513	Piri Reis'in dünya haritası
1520-1566	Kanuni: kanunnameler, Süleymaniye Külliyesi
1548	Şehzade Camii
1557	Süleymaniye Camii
1566	Mostar Köprüsü
1575	Selimiye Camii
1577	Takiyüddin'in rasathanesi; Vişegrad Köprüsü
1617	I. Ahmet: Ekber ve Erşed sistemi
1695	Malikane sistemi
1727	İbrahim Müteferrika matbaası
1773	Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun
1775	Esham
1826	Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması
1827	Mekteb-i Tıbbiye
1840	İlk kâğıt para (kaime)
1854	İlk dış borç

SINAVDA EN ÇOK ÇIKAN 10 BİLGİ

- 1. Veraset:** Hanedanın ortak malı (Osman–Orhan) › padişah ve oğulları (I. Murat) › kardeş katli (Fatih) › Ekber ve Erşed (I. Ahmet).
- 2. Divan-ı Hümayun:** Fatih'ten sonra sadrazamın başkanlığında toplandı.
- 3. Kazasker** adalet ve eğitimden, **defterdar** maliyeden, **nişancı** tuğra ve tapu kayıtlarından sorumluydu.
- 4. Yıllıklı eyaletlerde** tımar uygulanmazdı (Mısır, Bağdat, Cezayir vb.).
- 5. Tımar sistemi:** Hazineden para çıkmadan asker yetiştirme, üretimin sürekliliği.
- 6. Devşirme:** Kapıkulu askerleri ve devlet adamlarının kaynağı.
- 7. Şer'î ve örfî hukuk** birlikte uygulandı; kanunnameler örfî hukukun ürünüdür.
- 8. Millet sistemi:** Gayrimüslimlere dinî ve kültürel özerklik.
- 9. Mimar Sinan:** Şehzade (çiraklık), Süleymaniye (kalfalık), Selimiye (ustalık).
- 10. Malikane (1695) ve esham (1775)** hazineye nakit sağlama arayışıdır; ilk dış borç 1854'te alındı.

KAYNAKÇA

MEB Tarih ders kitapları · Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ · TDV İslâm Ansiklopedisi (Divan-ı Hümayun, Tımar, Mimar Sinan maddeleri) · Türk Tarih Kurumu yayınları · ÖSYM KPSS çıkmış sorular · Tarih Vakti konu anlatımları (tarihvakti.com/osmanli-kultur-medeniyet)

Konu anlatımlarının tamamı, harita ve çıkmış sorularla: tarihvakti.com/osmanli-kultur-medeniyet